

LIGNOSA

9

1 abril 2016

PRESENTACIÓ

Amb aquest número 9 de *Lignosa* s'acompleix el primer any de vida d'aquest òrgan de difusió i comunicació de l'Arborètum-Jardí Botànic de Lleida. El mes d'abril, un cop començada la primavera, també dóna pas a la millor època per visitar l'Arborètum i contemplar la naturalesa vegetal en el seu millor moment d'esplendor. La major part dels arbres i els arbusts floreixen en el període que va de l'abril a la primavera de juny. Heus aquí que paga la pena cercar un o més moments per visitar l'espai. Si a més podeu fer coincidir el vostre passeig amb una visita guiada de les programades aquesta primavera molt millor per poder conèixer de primera mà com s'estructura l'Arborètum i quines són les plantes allí representades. La/el guia us seleccionarà un conjunt d'arbres i d'arbusts i us explicarà curiositats i tradicions que segur que no us deixaran indiferents.

No perdeu l'ocasió de contemplar la bellesa de les més de 500 espècies que actualment s'exhibeixen al jardí. I amb el vostre suport intentarem que cada any n'hagi més...

RACÓ

J.A. Conesa

Bassa superior. Al fons de la imatge el paisatge 'Pineda mediterrània'. Des d'aquest lloc el riueta mena el jardí botànic

T AULER

Aquest hivern s'han incorporat dos individus del pi paraigües del Japó (*Sciadopitys verticillata*), un fòssil vivent originari del cretaci superior (90 Ma)

Entre les 32 espècies noves que durant l'any 2015 s'han incorporat a la col·lecció de l'Arborètum-Jardí Botànic de Lleida, cal destacar dos individus del pi paraigües del Japó (*Sciadopitys verticillata*), l'única espècie actual representant d'una família de coníferes (sciadopitiàcies) l'origen de la qual es perd en els temps geològics. El pi paraigua, que malgrat el nom popular no és cap pi, és una gimnosperma endèmica i originària del Japó, que viu entre 200-1700 m d'altitud en boscos mixtos amb planifolis. En el medi natural pot assolir una alçada propera als 30 m i un diàmetre d'1 m. Té la particularitat que les acícules es troben reunides en feixos que semblen paraigües, d'aquí el nom popular. Els fòssils més antics d'aquest grup de plantes daten del triàsic superior (220 Ma), i s'han trobat un gran nombre de registres fòssils tant a Euroàsia com a Amèrica del Nord. El gènere, força diversificat durant el cretaci, entra en decadència a la fi del terciari i durant les glaciacions

quaternàries desapareixen totes les espècies fins aleshores existents tret d'aquesta que es manté al Japó. A banda del valor patrimonial natural és un arbre d'una exquisida estètica i bellesa. A l'Arborètum, s'han incorporat dos exemplars de quasi un metre d'alçada. L'un es troba a la plaça principal, a la col·lecció de les baules evolutives de les plantes amb flor; l'altre es localitza al bosc mesofític asiàtic a tocar del paisatge de bambús.

Pi paraigües del Japó (*Sciadopitys verticillata*) situat a la plaça principal

Aquest passat hivern s'han traçat 200 m dels camins terciaris en diversos paisatges

Entre les milliores realitzades durant el període tardor-hivern hi ha el traçat de 205 m de camins terciaris a l'Arborètum que permeten ampliar i millorar la mobilitat dels visitants en el jardí. En alguns casos aquests nous senders fan de drecera i en altres permeten accedir als arbres i als arbusts més allunyats dels camins principals. Els paisatges vegetals que s'han vist beneficiats corresponen als següents: Xile central, Sureda-Lloreda, Bosc de ribera, Bosc mesofític asiàtic i Euxínic-Roureda d'Amèrica del nord. Aquesta actuació ha consistit en el traçat de camins d'amplada màxima de 60 cm, la instal·lació de malla antigermadora, delimitar els senders amb vorals de plàstic o fusta i emplenar-los amb xamota o grava.

Paisatge Bosc de ribera

Les autoguies de primavera per a ús dels visitants de l'Arborètum a partir de l'1 d'abril

Com ja va ser habitual, a partir de l'1 d'abril els visitants de l'Arborètum tindran a la seva disposició tres autoguies diferents en català i castellà que recullen una selecció d'arbres i arbusts de cadascun dels tres itineraris senyalitzats. Aquestes autoguies, confeccionades en format de DIN A-3 i plastificades, contenen cadascuna una relació numerada de 19 plantes comentades. De cada planta hi ha un dibuix a color i una breu descripció a fi que el visitant pugui reconèixer l'espècie i saber-ne alguna de les característiques o aprofitaments

Autoguies en català i castellà de dos itineraris diferents

actuals o històrics que ha tingut. Un plànol general de l'itinerari permet en tot moment saber-ne la situació de cada arbre o arbust. A fi de facilitar la trobada de la planta en cadascun itineraris les plantes seleccionades disposen d'un nombre identificatiu, que coincideix amb el que es dona a l'autoguia, amb un fons de color de l'itinerari escollit (itinerari 1, 2, o 3). Aquestes autoguies es poden sol·licitar a la taquilla i han de ser retornades abans d'abandonar l'Arborètum.

Textos i fotografies: Josep A. Conesa Mor

Algunes aplicacions de la palinologia

La palinologia és la part de la botànica que té per finalitat l'estudi del pol·len, tot i que també s'accepta en sentit més ampli el d'espores. Aquesta disciplina s'ha convertit en els darrers anys en una excel·lent ciència auxiliar de la medicina, l'arqueologia, la paleobotànica i de la pròpia Botànica.

Pel que fa a la medicina, la palinologia, subministra importants dades relatives a la composició i qualitat de l'aire, atès que una part important del pol·len que es troba en l'atmosfera, pot arribar a desencadenar en èpoques propícies una capacitat al·lèrgica a determinats individus predisposats. La simptomatologia s'anomena pol·linosi i normalment es posa de manifest estacionalment al coincidir amb els períodes que es produeix la pol·linització de les plantes que intervenen en el procés. Les al·lèrgies afecten sobretot a les vies respiratòries. La pol·linosi però, no és exclusiva de cap família de plantes, perquè totes poden disposar d'una o més espècies que generin pol·len en gran quantitat susceptible de donar lloc a processos de sensibilitat a alguns individus. No obstant això, són tres les famílies botàniques que més casos en generen: les poàcies, les asteràcies i les urticàcies. Les urticàcies,

La morella roquera (*Parietaria judaica*), una espècie comuna a parets i murs de les poblacions.

tenen poques espècies, però totes produeixen una gran quantitat de pol·len perquè els seus representants es troben en flor la major part de l'any, com ocorre amb la morella roquera (*Parietaria judaica* L.) molt freqüent en murs i parets ombrejades de les nostres ciutats.

En l'arqueologia i la paleobotànica, l'anàlisi pol·línica de los torberes i dipòsits lacustres quaternaris, ha permès reconstruir la història recent del nostre clima i les seves fluctuacions. Així segons la presència i l'abundància dels grans de pol·len acumulats al llarg de centenars d'anys és possible indagar sobre la composició dels boscos que allí o a les rodalies de les torberes i mulleres es desenvoluparen en el passat i consegüentment relacionar-los amb el clima sota el qual creixeren.

Text i fotografia: Josep A. Conesa Mor

CULTURA POPULAR I LITERATURA

Salze (*Salix alba*)

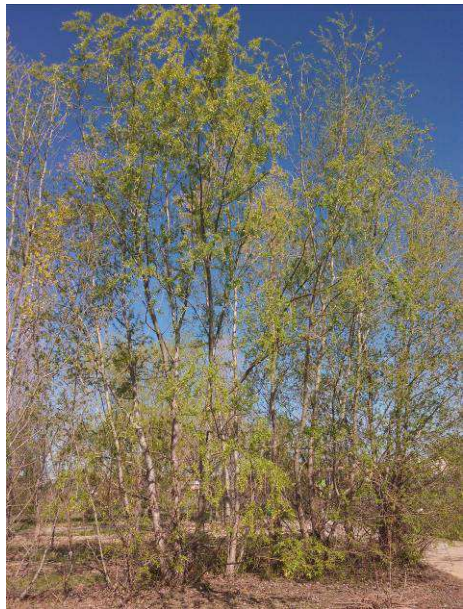
També es coneix amb el nom de saula o saule.

Detall de la fulla i de la inflorescència del salze (*Salix alba*)

*Com una aigua tranquil·la reflecteix, cap al tard,
els núvols, els cignes, els saules,
jo veig passar pel llac profund de teu esguard
l'ombra de les teves paraules.*

Màrius Torres, "17. Cançó a Mahalta", Poesies

Peu d'un salze (*Salix alba*) al paisatge del bosc de ribera a l'Arborètum

*Mare! penjau d'un salze la lira als vents i oratge,
que a l'ombra regalada no hi dansarem pas més;
no enrameu nostres tàlems de murtra amb lo fullatge,
puix, ai! allí ens espera la mort per da'ns un bes.*

Jacint Verdaguer, "Cant segon: L'hort de les Hespèrides", L'Atlàntida

*Caient-me al colp les ales del cor, ni sols paraula
los torní, i, abocant-se'm les llàgrimes als ulls,
del clot de qui més amo vinguí a regar lo saule,
i aquí fineix ma vida si tu al pit no m'aculls.*

Jacint Verdaguer, "Cant sisè: Hespèris", L'Atlàntida

Recull i fotografies: Meritxell Mor Gibert

BESTIOLES

Les marietes

Els coccinèl·lids o marietes són uns dels coleòpters més coneguts, pel seus colors i per la facilitat amb què es poden observar. Tot i que a moltes persones els desagraden els insectes, n'hi deuen haver poques que no trobin simpàtica una marieta. Això fa que sigui un animal ben vist i arrelat en la cultura popular. Les marietes es relacionen amb la religió, la fortuna o la fertilitat. Probablement, les marietes són els primers insectes que els nens reconeixen gràcies a joguines, contes i disfresses. També estan en el món adult amb coses prou conegudes com el Volkswagen “escarabat” (el qual està inspirat en la forma d'un coccinèl·lid) o el símbol de la Producció Integrada.

Les marietes són, en general, beneficioses perquè s'alimenten d'altres insectes que poden ser plaga de plantes ornamentals i conreus. Sobre tot mengen pugons, però també n'hi ha que mengen caparretes i àcars.

Se'n coneixen unes 4500 espècies. Els adults són de mida mitjana o petita, amb el dors molt convex (que els dóna un aspecte rabassut), potes curtes però ales funcionals amb les quals poden volar amb facilitat. Són de color clar (vermell, taronja, groc, etc.) o fosc (negre, marró), sovint amb taques ben visibles en nombre variable. Però el patró de coloració i taques pot variar molt dins d'una mateixa espècie. Les larves són molt diferents dels adults, amb el cos allargat i potes llargues (amb les quals es mouen amb rapidesa) i potents mandíbules, que fa que siguin unes grans depredadores.

A l'Arborètum i als jardins podem observar fàcilment diferents espècies de marietes a la primavera i a l'estiu. A la tardor els adults marxen per hivernar en diversos amagatalls i, a la primavera, tornen a sortir per aparellar-se, pondre ous i donar lloc a una nova generació.

A l'esquerra una marieta de set punts (*Coccinella septempunctata*) adulta menjant pugons. A la dreta, la larva d'aquesta espècie de marieta.

Text: Xavier Pons. Fotografies: Belén Lumbierres

AGENDA

Visites guiades:

‘Les plantes en el Quixot’

16 abril i 30 d'abril de les 11.00 a les 12.30 h

En el IV centenari de la mort de Cervantes, és una bona oportunitat per homenatjar l'autor del gentilhome i cavaller Quixot. La visita permetrà conèixer una selecció de les plantes que se citen en aquesta novel·la cavalleresca i les aventures amb les quals es relacionen.

Preu: 4 €. Amics/Amigues Arborètum 2 €. Places limitades. Inscripció prèvia a arboretum@pcital.es

Celebració del Dia internacional dels Museus. ‘Descobrir el Jardí Botànic-Arborètum de Lleida’

14 de maig de les 18.00 a les 19.30 hores

Passejada gratuïta amb servei de guia per endinsar-nos en els diferents àmbits paisatgístics representats i descobrir les principals espècies d'arbres i arbusts i allò que ens proporcionen.

‘L'Arborètum, rebost medicinal’*

28 de maig de les 11.00 a les 13 hores

Passejada per reconèixer una selecció de diverses plantes medicinals representades a l'Arborètum-Jardí Botànic, així com també les seves propietats remeieres.

Preu: 4 €. Amics/Amigues Arborètum 2 €. Places limitades. Inscripció prèvia a arboretum@pcital.es

* Si teniu infants entre 6-12 anys podeu combinar aquesta visita amb un taller per a ells: ‘Llegum: nutrició, art i jocs’.

Exposició:

‘Plantes dels secans de Ponent’

10 de maig (9.00-14.00 h i 18.00-21.00 h) i 11 de maig (12.00-14.00 h i 17.30-20.30 h)

Lloc: Pati de l’Institut d’Estudis Ilerdencs, plaça Catedral s/n Lleida

Mostra de la flora genuïna de la Plana de Ponent. Plantes de sembrats i costers eixuts, d’ambients eixarreïts, sòls salins o guixencs, però altament especialitzades en hàbitats estèpics. És una oportunitat per contemplar i conèixer la flora més amenaçada de Catalunya, tant nostra i tan poc valorada.

Organitza: Institut d’Estudis Ilerdencs-Secció de Botànica i l’Arborètum-Jardí Botànic de Lleida

Col·labora: Departament d’Hortofructicultura, Botànica i Jardineria de la Universitat de Lleida

Tallers:

‘L’arbre a l’entorn urbà. Criteris de disseny i manteniment’

14 de maig de les 10 a les 14 h

Destinat a arquitectes, enginyers agrònoms, enginyers forestals, tècnics de manteniment i persones interessades en el tema. S’aboldaran aspectes com criteris en l’elecció de l’espècie segons la tipologia dels espais verds, normativa urbanística municipal i alineacions, criteris de disseny de les infraestructures i manteniment. Gestió de l’arbrat i criteris de renovació.

A càrrec de Marcos Manceñido, enginyer de Forest, especialista en àrees verdes.

Preu: 20 €. Amics/Amigues de l’Arborètum: 15 €. Places limitades. Inscripció prèvia a arboretum@pcital.es

'Llegums: nutrició, art i jocs'**

28 de maig de les 11.00 a les 13 hores

Amb motiu de 2016 Any Internacional dels Llegums s'ofereix aquest taller adreçat a infants de 6 a 12 anys. Veurem les plantes d'on surten les llegums i n'identificarem els diferents tipus. Parlarem d'alimentació saludable, jugarem i farem mosaics combinant llegums i colors.

Preu: 4 €. Amb pares Amics/Amigues Arborètum 2 €. Places limitades. Inscripció prèvia a arboretum@pcital.es

** Mentre els vostres infants fan el taller, vosaltres podeu gaudir de la visita guiada 'L'Arborètum, rebost medicinal'

Jornades de portes obertes:

24 d'abril – Aniversari inauguració Arborètum-Jardí Botànic de Lleida de les 10.00 a les 13.00 hores i de les 16.00 a les 20.00 hores.

Accés gratuït amb motiu de l'aniversari de l'obertura al públic del Jardí Botànic-Arborètum de Lleida.

11 de maig – Festa Major Lleida de les 10.00 a les 13.00 hores i de les 16.00 a les 20.00 hores

Accés gratuït amb motiu de la **Festa Major de Lleida**

Preus ARBORÈTUM-JARDÍ BOTÀNIC DE LLEIDA

Tallers escolars: 75 €-100 €.

Visites guiades escolars: 65 €

Visites guiades per a grups: 75 €

Interessats: cal inscripció prèvia a arboretum@pcital.es

Amics i Amigues de l'Arborètum: quota anual 15 €; quota familiar 25 €; estudiants i jubilats 10 €

P LANTA A CONÈIXER

Ceanothus impressus Trel. [ceanot (cat.), ceanoto de Santa Bárbara (cast.), Santa Barbara ceanothus (angl.)]. Ramnàcies. Paisatge de Califòrnia.

Horari i calendari d'obertura

Obert de dimarts a diumenge

✓ De novembre a març: de les 10 a les 17 h

✓ D'abril a octubre: de les 10 a les 13 h i de les 16 a les 20 h

Romandrà tancat l'1 de gener, el 6 de gener, l'1 de maig i el 25 de desembre.

Accés lliure

✓ Els dies de portes obertes

✓ El primer diumenge de cada mes

Es permet l'accés al recinte fins a 45 minuts abans de l'hora del tancament.

Visites guiades, cursos i tallers
Enric Farreny, 144 - 25198 Lleida
<http://arboretum.parctecleida.es/>
Telèfon 973 700083
e-mail: arboretum@pcital.es

Lignosa, 9 (abril 2016)

Director: Josep Antoni Conesa Mor

Maquetació i coordinació: Meritxell Mor Gibert